

De Huiszwaluw in Culemborg, een succesverhaal

door Arjan Brenkman

Huiszwaluw. Foto Jouke Altenburg

Met een markante witte stuit op een overwegend donkerblauwe boven- en witte onderzijde, vergezeld van een gezellig gekwetter vliegt deze kleine zwaluw met regelmaat over de binnenstad en tal van andere locaties in Culemborg. De huiszwaluw is bij ons een zomergast en verblijft hier tussen half april en midden oktober in steeds grotere aantallen, daarbij hard werkend om twee broedsels per jaar groot te brengen. Dat doen ze graag bij elkaar in de buurt in losse kolonies.

Culemborg blijkt bijzonder in trek want in de laatste 15 jaar is het aantal broedparen verdrievoudigd, tot ongeveer 130 paar. En dat is opmerkelijk, want landelijk doet de vogel het slecht en staat hij op de Rode Lijst. Deze toename lijkt 1 op 1 samen te hangen met de herinrichting van de Baarsen- en Goilberdingerwaard aan de westkant van Culemborg, alsmede de aanleg van natuurlijke oevers in delen van de stadsgrachten. Huiszwaluwen jagen immers op insecten en daar zijn er in een natuurlijke omgeving een stuk meer van dan in de omgeving van intensief gebruikte landbouw- en weidegrond. Ook de nieuwbouw lijkt een handje te helpen. Dat klinkt wellicht paradoxaal, omdat nieuwbouw meestal habitatverlies voor vogels betekent, maar huiszwaluwen zijn echte cultuurvolgers die hun nesten onder witte dakgoten maken door modder met speeksel te vermengen tot een prachtig bouwsel dat jarenlang mee kan. Ook andere stadsbewoners maken dankbaar gebruik van de bouwsels en regelmatig wordt een nest voordat de zwaluw uit Afrika is teruggekeerd, gekraakt door een huismus.

Als je huiszwaluwnesten vindt, dan weet je ook dat de bewoners van de huizen waaronder ze nestelen het goed met ze voor hebben, want er wordt wel wat gepoept rond de nesten. Het schilderwerk van de dakgoot moet je dan ook even uitstellen tot een volgend jaar. Gelukkig kan de huiszwaluw in Culemborg op de nodige sympathie rekenen, al was dat in het verleden lang niet altijd zo en zijn grote kolonies verloren gegaan. Om deze ontwikkelingen te monitoren, brengt de NVWC de huiszwaluwenstand al sinds 1992 structureel in kaart.

Sinds 1992

De eerste gegevens die ik kon achterhalen van de huiszwaluwstand in Culemborg stammen uit 1969, toen geschat werd dat Culemborg 35-40 paar had (bron: Avifauna Midden Nederland). Ook in 1975 zijn er gegevens en worden 183 paartjes gemeld (bron: Atlasproject SOVON). Het is onduidelijk of deze aantallen alleen uit de stad komen of dat ook het Culemborgse Veld is meegenomen, aangezien er ook witte dakgoten bij boerderijen te vinden zijn en de omgeving rond de voormalige visvijvers traditioneel door huiszwaluwen worden bewoond.

In 1992 ben ik samen met Stijn Brand begonnen om de nesten in Culemborg in kaart te brengen. Dit hou ik met verschillende medetellers, waaronder mijn vaste medeteller Gerard Smit (sinds 2007), tot de dag van vandaag vol, waardoor een redelijk beeld ontstaat van de ontwikkelingen van de huiszwaluwstand.

In 1992 telden we 43 nesten in de stad (Figuur 1). Huiszwaluwen blijken honk- vast en veel van de plekken uit 1992 zijn ook nu nog bezet, al heeft de aanleg van nieuwe natuur en de nieuwbouw in West-Culemborg ook een grote verhuizing teweeggebracht en is het zwaartepunt verschoven van de haven van Culemborg naar de nieuwbouwwijk Parijsch.

Waar zitten ze dan?

In 1992 zaten er grofweg drie losse kolonies (Figuur 2): op en rond het Schoolhof, in de bloemenwijk (Dahlia- en Tulpstraat) en verspreid over de binnenstad, met de grootste kolonie aan de haven, met name onder het oude havenhuisje. De huiszwaluwstand kent weinig spannende ontwikkelingen tot 2001 en schommelde tussen de 42 en 59 paartjes. Wel werden de laatste nesten in de Tulpstraat en Dahliastreet verlaten. Met de overgang van de Baarsenwaard van een maïsakker naar een nieuw natuurgebied met vrij spel voor de rivier aan het begin van de 21ste eeuw, explodeerde de insectenstand in Culemborg-West en het kan haast niet anders dat de huiszwaluwen hiervan geprofitteerd hebben. Geleidelijk aan groeide het aantal bewoonde nesten met een opvallende dip in 2006. Het was onduidelijk waardoor dat kwam tot Gerard Smit zich in 2007 meldde met de ontdekking van 19 nesten in de nieuwbouwwijk Parijsch. De combinatie van optimale foerageeromstandigheden in de nieuwe waarden, nieuwbouw met veel mogelijkheden om modder voor de nesten te verzamelen en de grote hoeveelheden witte dakranden bleek “too good to resist” en deze kolonie groeiden

Figuur 1. Huiszwaluwstand binnen de bebouwde kom van Culemborg

door tot rond de 60 paar in 2009. Waarschijnlijk door nieuwe vestiging maar ook door verhuizing, aangezien in 2010 het Havengebied, met jarenlang het grootste aantal nesten, zelfs helemaal werd verlaten. Terwijl de kolonie in de stad al jarenlang geleidelijk daalt, groeide het Schoolhof gestaag. Het is onduidelijk waardoor dit komt, al heeft de nieuwbouw langs de Vicarystraat in ieder geval de aanvoer van nestmateriaal gefaciliteerd.

In totaal verdrievoudigde de Huiszwaluwstand zich tussen 2000 en 2015 tot een stabilisatie rond de 130 paar tussen 2011-2015. Opvallend echter is dat er afgelopen zomer een afname werd geconstateerd in alle drie de kolonies. Een van de mogelijke oorzaken is de verwijdering van 20 nesten aan de Boomkikkerlaan om het huis te kunnen schilderen. Het kan zijn dat de vogels zich elders gevestigd hebben, al hebben zoektochten door de stad geen resultaat opgeleverd en was er ook sprake van een afname in de stad en aan het Schoolhof.

Overigens wordt aan er aan de westrand van Culemborg weer volop gebouwd en ook de nieuwbouw op de recente locaties is voorzien van witte overstekende dakranden. Het is afwachten of de huiszwaluw zich ook in deze wijken gaat vestigen en op deze locaties wellicht verder kan uitbreiden.

Huiszwaluw. Foto Wiegert Steen

Kortom, het wordt weer spannend hoe het met de huiszwaluwen in Culemborg zal gaan in 2017. ■

Parijsch
Stad
Schoolhof
Bloemenwijk

Figuur 2. Locaties in Culemborg met huiszwaluwkolonies